

# Annie Ernaux, een uniek schrijverschap

6 oktober 2022

Zeg me waar je bent geboren,  
ik zal je zeggen hoe je schrijft.

Vandaag, 6 oktober, lees ik op teletekst dat Annie Ernaux de Nobelprijs voor literatuur krijgt. Een heugelijke dag, niet alleen voor de 82-jarige schrijfster, maar ook voor de Franse letteren. Anno 2022, zes jaar na Patrick Modiano, is Frankrijk weer in de prijzen gevallen. Dat klinkt wat oneerbiedig, alsof het over een loterij gaat. Voor een deel is het dat ook. Proust bijvoorbeeld heeft nooit de Nobelprijs ontvangen, de dichter Sully Prud'homme wél. Hij was zelfs de eerste die hem in ontvangst mocht nemen. Nu is hij nog slechts een schim in de stoffige annalen van de literatuurgeschiedenis. Wie leest nog zijn gedichten? Het Nobelprijsc comité zit er vaak naast.

Maar als ik iemand deze onderscheiding gun, dan is het Annie Ernaux. Over haar eerste drie romans werd in Frankrijk nogal geringschattend gesproken. Literaire critici negeerden haar en studies over haar werk waren op één hand te tellen. Ze bleef lange tijd een outsider en had geen toegang tot het literaire establishment. In het buitenland daarentegen oogstte ze wél waardering. Haar boeken werden al vroeg in veel talen vertaald. Het heeft een poos geduurd, voordat ook in eigen land haar ster rees. In 1992, ze was de vijftig al gepasseerd, verscheen ze op TV, in *Bouillon de culture*, het goed bekeken programma van Kunstpaus Bernard Pivot. Na die uitzending volgden reeksen krantenartikelen, publicaties en interviews. Thans behoort ze, met Houellebecq, tot de best verkochte Franse auteurs en is ze met *Les années* (2008) een literaire beroemdheid.



Ik ben vanaf het prille begin van haar carrière een groot bewonderaar van haar werk, en heb de eer gehad haar in maart 2004 te ontmoeten en een kop koffie met haar te drinken. Dat was bij een lezing die ze gaf in de Openbare Bibliotheek in Amsterdam, toen nog gevestigd op de Prinsengracht. De indruk die ze op me maakte was die van een bescheiden, sympathieke vrouw, intelligent, zorgvuldig formulerend en geïnteresseerd in mensen. Ik wilde

vooral weten hoe ze zelf haar boeken zag. Als romans? Als autobiografische verhalen? Als sociologische tijdsbeelden? Zij, van haar kant, was benieuwd naar de grond van mijn ongewoon grote belangstelling. Aan het eind van ons prettig en informatief gesprek schreef ze een persoonlijke opdracht in het door mij meegebrachte *L'Événement* (2000), het relaas van haar abortus. Het is vertaald als *Het voorval* en werd vorig jaar verfilmd. U begrijpt dat ik ondanks mijn scepsis ten aanzien van prijzen en onderscheidingen onze ontmoeting en haar persoonlijke opdracht koester als een kostbaar kleinood.

Een vraag die mij door de jaren heen bezighoudt is: welke kwaliteiten bezit haar werk waardoor het zo geliefd is bij een breed publiek? Het antwoord daarop is niet zo gemakkelijk te geven, maar ik vermoed dat de verklaring van haar populariteit voor een deel schuilt in haar eenvoudig, toegankelijk taalgebruik. Ze schrijft korte, heldere zinnen, gebruikt weinig moeilijke woorden en weinig metaforen. Zelf spreekt ze van '*écriture plate*', wat niet 'platvloers' betekent, maar: vlak, objectief, neutraal, feitelijk. Ze gebruikt woorden die haar eenvoudige ouders en haar familie begrepen zouden hebben. Ze voelt zich geen romanière, ze schrijft geen fictie, gebruikt geen *passé simple*. Die riekt teveel naar de ouderwetse, burgerlijke romanstijl. Bij haar geen complexe zinnen waarin je verdwaalt.

Een ander deel van haar populariteit schuilt in het nieuwe, moderne, moeilijk te benoemen genre dat ze met haar boeken creëert. Het zijn rake, herkenbare tijdsbeelden, documentaires, biografieën, autobiografieën, maar met een universele draagwijdte. Net als Marcel Proust, haar grote voorganger, streeft ze ernaar herinneringen aan voorbijgaande tijden vast te leggen, maar stijl en toon zijn totaal anders: directer en persoonlijker. Ze durft zich bloot te geven, maar vervalt geen moment in exhibitionisme.

Ook de thema's die ze aansnijdt spreken een breed publiek aan. Taboes kent ze niet. Ze schrijft openhartig over haar seksuele ervaringen en over haar abortus. '*Pour moi, l'écriture a eu toujours un petit peu cette fonction de dire ce que l'on sent mais sans oser le dire*'. Schrijven, zegt ze, heeft voor mij de functie te zeggen wat je voelt, maar niet durft uit te spreken.

Maar de belangrijkste verklaring voor haar succes ligt volgens mij in het sociologische karakter van haar werk. Honderdduizenden jongeren uit lagere sociale klassen met weinig of geen cultureel kapitaal herkenden en herkennen zich in haar. Vanaf de jaren zestig kregen en grepen ze de kans dóór te studeren, wat mogelijk werd door de gestegen welvaart en de daarmee gepaard gaande democratisering. Deze op zich positieve ontwikkeling hield tevens voor velen

van hen een vervreemding in van hun oorspronkelijke (arbeiders)milieu. Wilde je doordringen tot de hogere bourgeoisiekringen, dan vergde dat aanpassing aan nieuwe codes, het kunnen en willen hanteren van andere taalregisters. In cultureel opzicht werd je gedwongen ‘verraad’ te plegen aan je familie, aan je roots. ‘Je schaamde je voor je milieu’, zegt ze, ‘en later schaamde je je opnieuw voor je vroegere schaamte’. Het beste komt deze problematiek rond sociale mobiliteit naar voren in *La place* en in *Une femme*, het portret van haar vader, resp. moeder. *La place* schrijft ze pas vijftien jaar na de dood van haar vader, vanuit een gevoel van schuld. Ze had het gevoel hem, zo niet verraden, dan toch tekort gedaan te hebben. Niet voor niets haalt ze in het opschrift van het boek de uitspraak aan van de Franse schrijver en dichter Jean Genet: ‘*écrire c’est le dernier recours quand on a trahi*’, ‘als je verraad gepleegd hebt, rest niets anders meer dan te schrijven’. Dat heeft Ernaux gedaan. En hoe. De Nobelprijs is in haar geval de terechte bekroning van een uniek schrijverschap.

